

MAKTABGACHA TA'LIMDA KREATIVLIK KOMPETENSIYALARINI
RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI

Abdurashidova Nilufar Abduvohid qizi

DTPI magistratura talabasi e-mail: n01043517@gmail.com

Annotatsiya: Maktabgacha ta'lim tizimi inson shaxsining shakllanishida eng muhim bosqich hisoblanib, aynan shu davrda bolaning tafakkuri, tasavvuri, mustaqil fikrlashi, ijodiy qobiliyatlari va kreativ kompetensiyalarining poydevori yaratiladi. Zamonaviy jamiyatda raqobatbardosh, innovatsion fikrlovchi, muammolarga noodatiy yechim topa oladigan shaxslarni tarbiyalash dolzarb vazifaga aylangan bir paytda maktabgacha ta'limda kreativlik kompetensiyalarini rivojlantirish mexanizmlarini chuqur o'rganish va amaliyotga joriy etish alohida ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'z: kreativlik, "oltin davr", L. Vigotskiy, STEM va STEAM, psixolog, konstruktorlar, o'yin texnologiyasi, nutq rivoji.

МЕХАНИЗМЫ РАЗВИТИЯ КРЕАТИВНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ В
ДОШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация: Система дошкольного образования является важнейшим этапом в формировании личности человека. Именно в этот период закладываются основы мышления, воображения, самостоятельного рассуждения, творческого потенциала и креативных компетенций ребёнка. В условиях современного общества, где воспитание конкурентоспособных, инновационно мыслящих личностей, способных находить нестандартные решения проблем, становится актуальной задачей, особую значимость приобретает глубокое изучение и внедрение в образовательную практику механизмов развития креативных компетенций в дошкольном образовании. В данной аннотации раскрываются педагогические и психологические основы формирования креативного мышления у детей, возможности игровых технологий, конструкторов, методов развития речи, а также потенциал подходов STEM и STEAM в образовательном процессе.

Ключевые слова: креативность, «золотой возраст», Л. С. Выготский, STEM и STEAM, психолог, конструкторы, игровые технологии, развитие речи.

MECHANISMS FOR DEVELOPING CREATIVE COMPETENCIES IN PRESCHOOL
EDUCATION

Abstract: The preschool education system represents the most crucial stage in the formation of an individual's personality. It is during this period that the foundations of a child's thinking, imagination, independent reasoning, creative potential, and creative

competencies are established. In the context of modern society, where educating competitive, innovative individuals capable of finding unconventional solutions to problems has become a pressing task, the in-depth study and practical implementation of mechanisms for developing creative competencies in preschool education are of particular importance. This abstract highlights the pedagogical and psychological foundations of fostering creative thinking in children, the role of game-based technologies, construction tools, speech development methods, as well as the potential of STEM and STEAM approaches in the educational process.

Keywords: *creativity, "golden age," L. Vygotsky, STEM and STEAM, psychologist, construction tools, game-based technologies, speech development.*

Kreativ (ijodiy) fikrlash - bu yangi, original, qimmatli g'oyalar, yechimlar, mahsulotlari yaratish qobiliyati. Bu nafaqat san'at va musiqa sohasida, balki harn qanday faoliyat sohasida muhim. Maktabgacha yosh - kreativ fikrlashni rivojlantirish uchun eng qulay, "oltin" davr.

Bu yoshdagi bolalar tabiatan ijodkor, fantaziyalari boy, stereotiplar hali shakllanmagan, yangilikdan qo'rqishmaydi, tajriba qilishga tayyor. Mashhur psixolog L. Vigotskiy ta'kidlaganidek: "Bola - kichkina ijodkor". ¹Kreativlik tushunchasi psixologik-pedagogik nuqtayi nazardan shaxsning yangicha fikrlash, original g'oyalar yaratish, muammoli vaziyatlarga moslashuvchan yondashish, mavjud bilim va tajribani yangi sharoitda samarali qo'llash qobiliyatini ifodalaydi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda kreativlik kompetensiyasi ularning tabiiy qiziqishi, o'yin faoliyati, tasavvur dunyosi va hissiy tajribasi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, bu kompetensiyani rivojlantirish uchun maxsus pedagogik mexanizmlar zarur bo'ladi.

Ushbu mexanizmlar ta'lim mazmuni, metodlari, muhit, tarbiyachi shaxsiyati va bolaning faol ishtirokiga asoslangan yaxlit tizim sifatida qaraladi.

²Avvalo, maktabgacha ta'limda kreativlik kompetensiyalarini rivojlantirish mexanizmlarining nazariy asoslariga to'xtaladigan bo'lsak, ular konstruktivizm, faoliyatga yo'naltirilgan ta'lim, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv va kompetensiyaviy ta'lim paradigmalari bilan uzviy bog'liqdir.

Bu yondashuvlar bolani tayyor bilimlarni passiv qabul qiluvchi emas, balki bilimni mustaqil kashf etuvchi, tajriba qiluvchi, o'rganish jarayonining faol subyekti sifatida ko'radi.

Kreativlik kompetensiyasi esa ana shu faoliyat jarayonida shakllanib, bolaning bilish jarayonlariga ijodiy yondashishini ta'minlaydi. Mexanizmlarning birinchi muhim yo'nalishi sifatida ta'lim mazmunini kreativlikka yo'naltirishni ko'rsatish mumkin.

Maktabgacha ta'lim dasturlarida bolalarning erkin fikrlashi, fantaziyasi va tasavvurini rivojlantiruvchi topshiriqlar, ochiq savollar, muammoli vaziyatlar, syujetli

¹ Qodirova F.R., Qodirova R.M. Bolalar nutqini rivojlantirish nazariyasi va metodikasi. - Toshkent: «Istiqlol», 2006

² Хасанова, Г. (2021). Олий таълим ташкилотлари педагогларининг Креатив қобилиятларини ривожлантиришнинг мазмуни. Academic Research in Educational Sciences, 2(1), 778-782

o'yinlar va tajriba asosidagi mashg'ulotlar ustuvor bo'lishi lozim. Bunday mazmun bolani faqat to'g'ri javobni topishga emas, balki bir nechta yechimlarni izlashga, o'z fikrini asoslashga va ijodiy qaror qabul qilishga undaydi. Kreativlik kompetensiyasini rivojlantirish mexanizmlarida metod va texnologiyalar alohida o'rin egallaydi. An'anaviy reproduktiv metodlardan farqli ravishda interfaol, o'yin texnologiyalari, muammoli ta'lim, loyiha faoliyati, integratsiyalashgan mashg'ulotlar, STEM va STEAM elementlari maktabgacha yoshdagi bolalarda kreativ fikrlashni rivojlantirishda samarali hisoblanadi.

O'yin texnologiyasi bolalar uchun eng tabiiy va samarali mexanizm bo'lib, unda bola ijtimoiy rollarni bajaradi, vaziyatlarni modellashtiradi, yangi syujetlar yaratadi va o'z tasavvurini erkin namoyon etadi. Syujetli-rolli o'yinlar, dramatizatsiya, konstruktorlik o'yinlari, tasviriy faoliyat va musiqiy improvizatsiyalar kreativlik kompetensiyasining tarkibiy qismlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Muammoli vaziyatlarga asoslangan mashg'ulotlar esa bolaning fikrlash jarayonini faollashtirib, muammoni anglash, savol qo'yish, taxmin qilish va yechim izlash kabi kreativ ko'nikmalarni shakllantiradi.

Kreativlik kompetensiyalarini rivojlantirish mexanizmlarining yana bir muhim jihati bu rivojlantiruvchi muhitni tashkil etishdir. Maktabgacha ta'lim muassasasida bolaning erkin harakatlanishi, mustaqil tanlov qilishi, tajriba o'tkazishi va xatodan qo'rqmasdan o'rganishi uchun qulay muhit yaratilishi zarur. Rivojlantiruvchi muhit didaktik materiallar, konstruktorlar, tabiiy materiallar, ijodiy burchaklar, kitoblar, vizual va sensor vositalar bilan boyitilgan bo'lishi kerak. Bunday muhit bolaning qiziqishini uyg'otadi, faoliyatga jalb etadi va kreativ tashabbuslarni rag'batlantiradi. Muhim mexanizmlardan biri bu tarbiyachining pedagogik kompetensiyasi va kreativ yondashuvidir.

Tarbiyachi nafaqat bilim beruvchi, balki ilhomlantiruvchi, yo'naltiruvchi va qo'llab-quvvatlovchi shaxs sifatida namoyon bo'lishi kerak. Tarbiyachining kreativ fikrlashi, moslashuvchanligi, bolalarning individual xususiyatlarini hisobga olishi va ularni erkin ifodaga undashi kreativlik kompetensiyalarining shakllanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Tarbiyachi tomonidan beriladigan savollar ochiq va fikrlashga undovchi bo'lishi, bolalarning g'oyalari tanqid qilinmasdan, aksincha, rag'batlantirilishi lozim.

Bu esa bolaning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va ijodiy faolligini kuchaytiradi. Kreativlik kompetensiyalarini rivojlantirish mexanizmlarida oilaning ham o'rni katta bo'lib, maktabgacha ta'lim muassasasi va ota-onalar o'rtasidagi hamkorlik samarali natijalarni ta'minlaydi. Ota-onalar bolani mustaqil fikrlashga, savol berishga, yangi g'oyalarni sinab ko'rishga undashi, uy sharoitida ijodiy faoliyat uchun qulay sharoit yaratishi lozim. Bu hamkorlik orqali bola ta'lim muassasasida olgan kreativ tajribasini kundalik hayotda mustahkamlaydi.

Kreativlik kompetensiyalarini rivojlantirish mexanizmlarining muhim tarkibiy qismi sifatida baholash tizimini ham ko'rsatish mumkin. ³An'anaviy baholashdan farqli ravishda maktabgacha ta'limda baholash rivojlantiruvchi va rag'batlantiruvchi xarakterga ega bo'lishi kerak. Bola natija emas, balki jarayon uchun qo'llab-quvvatlanishi, uning sa'y-harakati, tashabbusi va ijodiy yondashuvi e'tirof etilishi lozim. Bu yondashuv bolaning kreativlik kompetensiyasini bosim va qo'rquvsiz rivojlantirishga imkon yaratadi. Shuningdek, integrativ yondashuv ham muhim mexanizm hisoblanadi, ya'ni bir mashg'ulotda bir nechta faoliyat turlarini uyg'unlashtirish orqali bolada kompleks kreativ ko'nikmalar shakllantiriladi.

Masalan, tasviriy san'at, nutq rivoji va musiqa elementlarini birlashtirgan mashg'ulotlar bolaning emotsional-intellektual rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.⁴ Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan oqilona foydalanish ham kreativlik kompetensiyalarini rivojlantirish mexanizmlaridan biridir. Interaktiv doskalar, multimedia resurslari, raqamli o'yinlar va animatsiyalar bolaning qiziqishini oshirib, ijodiy fikrlashni rag'batlantiradi, biroq bu vositalar maqsadga muvofiq va me'yorida qo'llanilishi lozim.

Maktabgacha ta'limda kreativlik kompetensiyalarini rivojlantirish mexanizmlarining samaradorligi tizimlilik, izchillik va uzviylik tamoyillariga asoslanadi. Ya'ni barcha mexanizmlar bir-biri bilan bog'liq holda, yagona pedagogik tizim sifatida ishlashi kerak. Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta'limda kreativlik kompetensiyalarini rivojlantirish mexanizmlari bolaning shaxs sifatida har tomonlama rivojlanishini ta'minlaydi, uning kelajakdagi ta'lim faoliyati va hayotiy muvaffaqiyatlari uchun mustahkam poydevor yaratadi. Ushbu mexanizmlarni samarali amalga oshirish orqali jamiyat ehtiyojlariga mos, ijodkor, mustaqil va innovatsion fikrlovchi avlodni tarbiyalash mumkin bo'ladi.⁵

Maktabgacha ta'limda kreativlik kompetensiyalarini rivojlantirish bolaning shaxs sifatida shakllanishida muhim strategik omil hisoblanadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ijodiy fikrlash, muammoni mustaqil hal qilish, tashabbuskorlik va moslashuvchanlik kabi kompetensiyalar aynan erta yosh davrida samarali rivojlanadi. Bu jarayonda o'yin faoliyati, muammoli vaziyatlar, loyiha va tadqiqotga yo'naltirilgan mashg'ulotlar, san'at va konstruktorlik faoliyatlari asosiy mexanizm vazifasini bajaradi. Shuningdek, bolaga erkin tanlov imkonini berish, xatoga ijobiy munosabatda bo'lish va rag'batlantiruvchi muhit yaratish kreativlikning tabiiy rivojiga xizmat qiladi. Maktabgacha ta'lim tizimida kreativlik kompetensiyalarini rivojlantirish kompleks yondashuvni talab etadi.

Tarbiyachilarning kasbiy mahorati, innovatsion pedagogik texnologiyalar, rivojlantiruvchi muhit va oila-ta'lim muassasasi hamkorligi o'zaro uyg'unlashgandagina kutilgan natijaga erishish mumkin.

³ Do'stmuhamedova SH.A., Nishonova Z.T. va boshqalar: YOsh davrlari va pedagogic psixologiya. -T.: Fan va texnologiyalar, 2013.

⁴ Boboyorova G. Bolalarni maktabga tayyorlashda interfaol usullardan foydalanish. Maktabgacha ta'lim j., 2007. 6-son.

⁵ Lykova I. A. "Izo bolalar bog'chasidagi faoliyat katta, tayyorgarlik guruhi" Moskva 2007 yil.

Ushbu mexanizmlarning izchil va tizimli qo'llanilishi kelajakda mustaqil fikrlaydigan, yangilikka intiluvchan va raqobatbardosh shaxsni shakllantirishga mustahkam poydevor yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Qodirova F.R., Qodirova R.M. Bolalar nutqini rivojlantirish nazariyasi va metodikasi. - Toshkent: «Istiqlol», 2006
2. Хасанова, Г. (2021). Олий таълим ташкилотлари педагогларининг Креатив қобилиятларини ривожлантиришнинг мазмуни. Academic Research in Educational Sciences, 2(1), 778-782
3. Do'stmuhammedova SH.A., Nishonova Z.T. va boshqalar: YOsh davrlari va pedagogic psixologiya. -T.: Fan va texnologiyalar, 2013.
4. Boboyorova G. Bolalarni maktabga tayyorlashda interfaol usullardan foydalanish. Maktabgacha ta'lim j., 2007. 6-son.
5. Lykova I. A. "izo bolalar bog'chasidagi faoliyat katta, tayyorgarlik guruhi" Moskva 2007 yil.